

Literatura w perspektywie etnologicznej

Dr hab. Eugenia Prokop –Janiec, prof.. UJ

Etnologia to typ badania kultury ściśle powiązany z antropologią i etnografią, a skupiony na analizie i interpretacji kulturowego zróżnicowania i zmienności, dyskurs etnologiczny zaś należy do kluczowych dyskursów nowoczesności. Zadaniem zajęć – łączących formy konwersatorium i wykładu - jest wprowadzenie do zagadnień kulturowych kontekstów, uwarunkowań i sensów literatury: problemów literackiej reprezentacji różnic kulturowych, kulturowego doświadczenia, kulturowej tożsamości i dystansu, międzykulturowych relacji, transkulturowości i wielokulturowości.

Semestr I

- Etnologia jako jeden z dyskursów nowoczesności (Foucault). Antropologia i etnologia jako teorie kultury - stanowisko C. Levi-Straussa. Zróżnicowanie kultur w przestrzeni i czasie jako przedmiot etnologii.
- Różnica kulturowa. Relacyjny charakter różnicy. Różnica a horyzont wiedzy kulturowej podmiotu Różnica a wartościowanie, hierarchizowanie, interpretacja. Poziom tekstu: różnica jako figura chiazmatyczna.
- Różnica kulturowa a hierarchizowanie kultur. Ewolucjonizm w antropologii kulturowej. Stadia ewolucyjne kultur wg L. H. Morgana i E. B. Tylora. Typy hierarchii kulturowych w wyobraźni europejskiej: pierwotne i cywilizowane, zachodnie i wschodnie.
- Inskrypcje kulturowej różnicy. Ciało jako tekst kulturowy. Pierwotność a granica pomiędzy naturą i kulturą. Ciało pierwotne i cywilizowane.
- Rasa jako metafora różnicy kulturowej. Dyskursy rasowe w kulturze Zachodu. Koncepcja reprezentacji rasowych Sander Gilmana. Schematy rasowe w reprezentacji.
- Swojskość i obcość jako kategorie kultury. Swojskość i obcość w językowym obrazie świata – przykład języka polskiego. Relacyjna natura obcości kulturowej. Obcość a ład kulturowy (B. Waldenfels). Obcość a czystość i zmaza (M. Douglas, Z. Bauman).
- Strategie wobec kulturowych różnic: przednowoczesne, nowoczesne, ponowoczesne. Heterofobia i heterofilia. Strategia antropeomiczna i antropogfagiczna. Typy relacji kulturowych: dyfuzja kulturowa, wymiana kulturowa, asymilacja kulturowa. Kulturowa dominacja.
- Obraz Obcego. Ambiwalecja i wielowymiarowość obrazu Obcego, związki z wyobraźnią mityczną i symboliczną. Obcość jako kategoria numinotyczna. Ksenofanie w kulturze i literaturze. Wizerunek Żyda w polskiej kulturze tradycyjnej – wielowymiarowość i ambiwalencje.
- Etniczność jako słabsze pojęcie kultury. Grupa etniczna a społeczny porządek kulturowych różnic (F. Barth). Etnocentryzm.
- Kulturowe wzorce postrzegania „innych etnicznych”. Stereotypy a kultura. Stereotypy, paradygmaty i schematy ideologiczne obcych grup narodowych i etnicznych jako elementy tradycji. Stereotyp etniczny a obraz grupy etnicznej i narodowej. Literatura i stereotypy. Utrwalanie, kreacja, obnażanie stereotypów w literaturze.
- Komizm a idiomatyka kultury. Humor etniczny. Komiczne wizerunki grup obcych etnicznie. Badania nad etnicznymi kontekstami humoru polskiego.
- Literackie reprezentacje różnic kulturowych. Konstrukcja kulturowych granic i przestrzeni. Wykluczanie, przemilczanie, przekład, podkreślanie inności. Reprezentacja a władza. Obcość a konstruowanie tożsamości grupowej.
- Różnica kulturowa a egzotyka i egzotyzm. Relacyjność egzotyki i egzotyzmu. Egzotyka geograficzna, historyczna, kulturowa. Egzotyzm w literaturze.
- Orientalizm i okcydentalizm jako dyskursy kulturowych różnic. Koncepcja dyskursu orientalistycznego E. Saïda. Orientalizm w literaturze polskiej.

Semestr II

- Dyskurs narodowy jako dyskurs różnic kulturowych. Tożsamość narodowa jako tożsamość narracyjna. Narracje narodowe - strategie integracji i wykluczenia. Rola literatury narodowej.
- Nacjonalizm. Teorie modernistyczne i konstruktywistyczne. Etnosymbolizm. Narodowa „wspólnota wyobrażona”.
- Modele narracji a czynnik różnicy kulturowej. Punkt widzenia jako kategoria etnologiczna.
- Kulturowy wymiar przestrzeni. *Orbis interior* i *orbis exterior*. Systemy mityczno-geograficzne (Levi-Strauss). Heterotopie. Przestrzeń a władza symboliczna. Przestrzeń tożsamościowa grupy. Kulturowe praktyki przestrzenne.
- Postać literacka i jej kulturowe aspekty. Tożsamość kulturowa postaci. Tożsamości złożone i hybrydyczne.
- Język Innego. Jednojęzyczność i wielojęzyczność. Znaki językowej obcości (J. Derrida).
- Kody różnic kulturowych: przedmiot. Kulturowa biografia rzeczy. Muzeum jako kulturowa reprezentacja.
- Pożyczenie i jedzenie w kulturowych dyskursach obcości. Upodobania kulinarne w konstrukcji stereotypów etnicznych.
- Gatunki interkulturowe: powieść etnograficzna, autoetnograficzna, wielokulturowa, regionalna, podróżopisarstwo, robinsonada.
- Etnologizacja narracji w literaturze modernistycznej i postmodernistycznej. Przykład literatury polskiej i obcej.
- Pisarstwo etnograficzne a literatura - koncepcja C. Geertza.
- Wielokulturowość. Wielokulturowość nowoczesna a ponowoczesna polityka różnicy i tożsamości. Literatura wobec wielokulturowości.
- Kulturowe aspekty globalizacji (A. Appadurai). Globalizacja i globalizacja. Deterytorializacja kultur i globalny „supermarket kultury”. Kreolizacja.
- Transkulturowość. Hybrydyczność kultury (H. Bhabha). Koncepcja kultury jako kolażu (C. Geertz). Literatura pograniczy etnicznych a transkulturowość.